

Jüdischer Verlag

Leseprobe



Manger, Itzik
Dunkelgold

Gedichte

Jiddisch und deutsch Herausgegeben, aus dem Jiddischen übersetzt und mit einem Nachwort
versehen von Efrat Gal-Ed

© Jüdischer Verlag
978-3-633-24106-4



זו סאטמאר'ס אלפן .. זו נייטס אומאס קייט
אויף קייט און איקען זו דעלטע געטא

"סאטמאר מיין, סאטמאר פֿיין
זיך הייז זיך דעטעקט א קריטיקע אל"ן"

סאטמאר'ס זו געטא קומט א צווייטע צו דיין
דעבאיקעט און זיך אל, א אדרגעטע אל"ן

"איך העט זאג זיין טאנצט לתיים און דעקעט
ז'ן סאטמאר און אטעמט צום א תאני קרייז"

סאטמאר'ס זו געטא קומט א זיטע צו דיין
מאט א קריטיקע און אל אין זעטע טרויערן טאטן

"סאטמאר מיין, סאטמאר פֿיין
אל קויפן דעזיין צום טעטעט ציין?"

צייט וואסט זון טייט און אומטען = קאיר
צייט הייט וי געוואלט זו דעקעטע קייט
צייט וואסט זון טייט און אומטען צום
צייט הייט וי געוואלט זו קאיר-וואסע פֿיס" ..

אין איינע זו צייט געטאט פֿאטמאר'ס
צייט צייט און און קאיר פֿינע וואס.

ווא סאטמאר'ס וואס איך האט ציך מיין
נייט אומטען טען דעקעטע וואס

1930/5

א, מוואלד

אומטען פֿינע קאיר

צו באראבע פֿון צום וויז אונס אויב
לעבארן צום וויז

מדינת ישראל
2:110

קאמט און זאל צוויי מאל צוויי
אויב פֿערצנטליך וואו! - און אונט צום וויז
ער גאט זיך צום צענדליג פֿאר נחמ און צוויי
די כזה און פֿרייס, און צוויי צוויי און צוויי

און פֿערצנטליך, וואו! און הארטע מיין
ניך מיט די קליינע און הארטע מיין.

די פֿערצנטליך זאלען. און ס'איז לעבן
אלעס נאך נויטן וואס! י"י וויין סאטעלען י"י

ניך ס'לויבט צו ויך וו. א ווארט נישט לעבן
און הינט און אלעס וו. און לעבן צוויי

און אונט, און צוויי, און צוויי... פֿאר צוויי
זינט זיך צום וויז און צום וויז!

די פֿערצנטליך זאלען. די טימאליע פֿאר
אין אונט זיך צוויי. מיטן האל פֿינגער און צוויי

און טייער, און צוויי, און צוויי פֿאר צוויי
זינט זיך צוויי: און צום וויז און צום וויז

Die Ballade von dem Juden, der zum Markt fuhr, Abschrift für den Rezitator Hertz Grosbard,
Łódź 5. 6. 1930, Manger-Archiv, The National Library of Israel, Jerusalem

איציק מאַנגער

Itzik Manger

טונקל-גאָלד

Dunkelgold

לידער

Gedichte

יידיש און דײַטש

Jiddisch und deutsch

צונויפֿגעשטעלט,
איבערגעזעצט
און מיט אַ נאָכוואָרט פֿאַרזאָרגט
פֿון אַפֿרת גל-עד

Herausgegeben,
aus dem Jiddischen übersetzt
und mit einem Nachwort versehen
von Efrat Gal-Ed

מיט טראַנסקריפֿציע

Mit Umschrift des Jiddischen

יידישער פֿאַרלאַג
אינעם זורקאַמפּ פֿאַרלאַג

Jüdischer Verlag
im Suhrkamp Verlag

Die Übersetzung wurde gefördert vom
Literarischen Colloquium Berlin mit Mitteln
des Auswärtigen Amtes und der Senatsver-
waltung für Wissenschaft, Forschung und
Kultur Berlin.

Die Recherchen im Manger-Archiv 2003,
National- und Universitätsbibliothek Jerusa-
lem, wurden mit einem Forschungsstipendi-
um der Ghenya und Itzik Manger Stiftung
Tel-Aviv gefördert.

Bildnachweis

Alle Abbildungen sind dem Manger-Archiv,
The National Library of Israel, entnommen.

Jüdischer Verlag im Suhrkamp Verlag Berlin
Dritte, durchgesehene und erweiterte Auflage
2016

© Jüdischer Verlag im Suhrkamp Verlag
Frankfurt am Main 2004

Alle Rechte vorbehalten, insbesondere das
des öffentlichen Vortrags sowie der Übertra-
gung durch Rundfunk und Fernsehen, auch
einzelner Teile.

Kein Teil des Werkes darf in irgendeiner
Form (durch Fotografie, Mikrofilm oder
andere Verfahren) ohne schriftliche Geneh-
migung des Verlages reproduziert oder unter
Verwendung elektronischer Systeme verar-
beitet, vervielfältigt oder verbreitet werden.

Gestaltung und Satz: Efrat Gal-Ed

Druck: Memminger MedienCentrum AG

Printed in Germany

ISBN 978-3-633-24106-4

פֿון עזבֿון Aus dem Nachlaß

די באַלאַדע פֿון מיין קינדהייט

אַסיען. נאַכט. אַ דינער רעגן. ביים וואַקזאַל
אַ בלייבס אַ ציטערדיקס בין איך געשטאַנען
ווי שלאַנגען לויפֿן שינעס אין דער וועלט אַרײַן
און די פֿאַנאַרן ברענען גרין און ווינקען ווייט אַוועק פֿון דאַנען.
אַ קלינג. און צוויי... אַ טומל, אַ ווירואַר
אַ טרעגעריונג שפּרינגט אויף: „דאָס רענצעלע אַהער“
„ניין מיר! ניין מיר!“ איך האַלט עס שוין אין האַנט
אַ פֿיגור, אַ הויכע שלעפט איר שאַטן איבערן שניי
און נאָך איר לויפֿט מיין קליינער שאַטן נאָך און סאַפעט שווער.

כ'צייל די גראַשנס אין דער האַנט. אַט איז די היים
דאָס בעט שטייט מיד און כ'לייג זיך שטיל אַנידער
אַך מאַרגן! מאַרגן! און איך זע זיך שוין
אין אַ ווינקעלע מיט היינעס בוך דער לידער
דער טאַטע כאַליעט ערגעץ אין אַ נאכט־קאַפֿע
און פֿאַרשפּילט דאָס לעבן פֿון זײַן ייִנגסטן קינד.
מיין מאַמעס זיפֿץ קלינגט אין דער פֿינצטער אָן אַן עכאַ אָפּ
און אויף די דעכער שפּילן קעץ זיך מיטן נאָוועמבער־ווינט.

און שפעטער מיט אַ טאָג, די מאַמע פֿיבערט קראַנק
און אירע הייסע בליקן מאַלן בילדער אויף דער וואַנט.
דער הונגער ליגט אין שפּינוועבס און ער לאַכט
און איך... איך האַלט צום לעצטן מאַל דאָס ביכעלע אין האַנט
אַ קריץ די צײַן... און גיך אַוועק צום אַנטיקוואַר:
– צוויי גראַשן גיט אַהער! איך גיב נאָר איינס
און אַ פֿאַרשעמטער האַב איך באַלד אַהיימגעבראַכט
אַ שנירל טרערן און אַ בולקעלע אַ קליינס.

און ווידער קומט אַ נאַכט.. אַ וואַגן בײַ דער טיר
מען לאַדט די לעצטע זאַכן אויף.. מען גנבֿעט זיך אַרויס
מיין מאַמע כליפעט שטיל אין שוואַרצן שאַל אַרײַן
און שטיל פֿאַרשוויגן שטייט דאָס הויכע פֿרעמדע הויז
אין מיזרח ציטערט אויף אַ ווייטער פֿלעק.. מען וועט דערזען.
נו גיכער!.. וויאָ! די פֿערדעלעך שלעפּן פֿויל
און ס'שלעפּן גראַע רעדער מיט דאָס נאַכטישע געוויין.

Die Ballade meiner Kindheit

Herbst. Nacht. Dünner Regen. Am Bahnhof
stand ich bleich und zittrig.
Wie Schlangen laufen Schienen in die Welt hinaus,
Scheinwerfer brennen grün und winken weit hinweg.
Ein Klingeln, zwei ... Getümmel, Durcheinander.
Ein Trägerjunge springt auf: » Den Ranzen, her! «
» Nein mir! Nein mir! « Hab ihn schon in der Hand.
Eine hohe Gestalt schleppt ihren Schatten über den Schnee,
und ihr nach läuft mein kleiner Schatten und atmet schwer.

Ich zähl die Groschen in der Hand. Da das Zuhause.
Das Bett steht müd, und still leg ich mich nieder.
Ach morgen! Morgen! Und ich seh mich schon
in einem Eck mit Heines Buch der Lieder.
Der Vater döst in einem Nachtcafé,
verspielt das Leben seines jüngsten Kindes.
Meiner Mutter Seufzen verklingt im Dunkeln echolos,
und auf den Dächern spielen Katzen mit dem Novemberwind.

Ein Tag später, die kranke Mutter fiebert,
und ihre heißen Blicke malen Bilder an die Wand.
Der Hunger hängt im Spinnweb und lacht.
Und ich ... ich halt zum letzten Mal das Büchlein in der Hand,
knirsch mit den Zähnen .. schnell zum Antiquar:
» Gebt her zwei Groschen! « – » Ich geb nur einen.«
Und beschämt bracht ich bald heim
ein Schnürchen Tränen und ein Brot, ein kleines.

Und wieder eine Nacht .. ein Wagen vor der Tür,
man lädt die letzten Sachen auf .. stiehlt sich hinaus.
Die Mutter schluchzt still in den schwarzen Schal.
Das hohe fremde Haus steht schweigend still.
Im Osten zittert auf ein weißer Fleck .. man wird gesehen.
Nu schneller!.. Hü! Die Pferde schleppen träg,
die grauen Räder schleppen das nächtliche Weinen mit.

שטערן אויפן דאך

Sterne auf dem Dach

די באַלאַדע פֿון די שבת־ליכט

שטייט דער מאָנאָך אין פֿינצטערן צעל
און זײַנע אויגן ברענען –
„יונגע מכשפֿה, ווען וועסטו אַ מאָל
דעם זילבערנעם צלם דערקענען,
און יעזוסן אונדזער האָר?“

זאָגט דאָס מיידל: „ווי קען איך דען
אין האַנט דעם צלם נעמען,
אַז איך זאָל מיין מאַמעס שבת־ליכט
די גאָלדענע פֿאַרשעמען, –
ווי קען איך עס, שוואַרצער מאָנאָך?“

„יונגע מכשפֿה, דעם צלם אַ קוש,
און יעזוס וועט דיך דערלייזן
פֿון דער קליפּה, וואָס לויערט אין דיר
און פֿון דעם גייסט דעם בייזן,
וואָס זינגט פֿון דיִינע ליפּן אַראָפּ!“

זאָגט דאָס מיידל: „ווי קען איך דען
מיט די ליפּן דעם צלם באַרירן,
אַז איך זאָל די גאָלדענע שבת־ליכט
אויף אייביק שוין פֿאַרלירן, –
ווי קען איך עס, שוואַרצער מאָנאָך?“

„דערקען דיין לעבן, דערקען דיין טויט,
ס'איז יעדע רגע טייער.
וואָס זעסטו, מיידל, דורך דער שויבֿ?
„איך זע אַ בלוטיק פֿייער
און בלוטיקע שאַטנס אויף דיין געוואַנט!“

גייט דער מאָנאָך און דאָס מיידל גייט,
די הענט מיט שטריק געבונדן.
און הונדערט פֿינגער האָבן מיט אַ מאָל

Die Ballade von den Schabbatlichtern

Steht der Mönch in der finstren Zelle
und seine Augen brennen –
»Junge Hexe, wirst du denn bald
das silberne Kreuz anerkennen
und Jesus, unseren Herrn?«

Sagt das Mädchen: »Wie kann ich denn
in die Hand das Kreuz nehmen,
sollt ich Mutters Schabbatlichter,
die goldenen beschämen, –
wie könnte ich es, schwarzer Mönch?«

»Junge Hexe, küß endlich das Kreuz
und Jesus wird dich erlösen
von dem Dämon, er lauert in dir,
und von dem Geist, dem bösen,
der von deinen Lippen erklingt!«

Sagt das Mädchen: »Wie kann ich denn
mit den Lippen das Kreuz berühren,
sollt ich die goldnen Schabbatlichter
für immer und ewig verlieren,
wie könnte ich es, schwarzer Mönch?«

»Erkenn dein Leben, erkenn deinen Tod,
jeder Augenblick ist teuer.
Was siehst du, Mädchen, durch die Scheib?«
»Ich seh ein blutiges Feuer
und blutige Schatten auf deinem Gewand!«

Geht der Mönch, und das Mädchen geht,
die Hände mit Stricken gebunden.
Und hundert Finger haben rasch

שאַרפֿער דאָס פֿייער געצונדן -
דאָס רויטע פֿייער אויפֿן שוואַרצן סטעפּ.

און אַז דאָס פֿייער האָט אויסגעברענט
און דאָס גראָע אַש איז געבליבן,
האָבן זיך אויפֿן אַש צעברענט
גאָלדענע שבת-ליכט זיבן,
גאָלדענע שבת-ליכט, זיבן ...

auf einmal das Feuer entzündet,
das rote Feuer auf schwarzer Steppe.

Und als das Feuer ist ausgebrannt
und die graue Asche geblieben,
leuchteten über der Asche auf
Schabbatlichter, goldne, sieben,
Schabbatlichter, goldne, sieben ...

די באַלאַדע פֿון דעם כלה־שלייער

מיטן־נאַכט האָט אויסגעקלונגען
צוועלף שאַרפֿע, שוואַרצע קלאַנגען.
וויינט דאָס בלייכע כלה־מיידל –
„ווער וועט מיר דעם שלייער שפינען?
ס'איז מיין פֿאָדעם אויסגעגאַנגען!“

עפֿנט זיך די טיר פֿאַמעלעך.
זיבן זקנות, שטילע בלייכע
הינקען טיף אין שטוב אַרײַן,
אויגן – אָוונט־שאַטנס ווייכע: –
„לאָז ניט דײַנע טרערן רינען,
וועלן מיר דײַן שלייער שפינען
מיט די האָר די זילבער־ווייסע.“

וועבן קרומע באָבע־פֿינגער
ווייסע האָר אַרײַן אין שלייער.
פֿינקלען זייערע טונקעלע אויגן
מיט אַ מאָדנעם קילן פֿײַער.
פֿאַלט אַ שאַטן אויף דער שויב
פֿון אַ פֿרעמדן ווייטן גייער.

צאַנקט דער געלער שיין פֿון לעמפל,
זיבן זקנות זיצן, שפינען:
ערגעץ פֿאַכעט שוין אַ פֿליגל
און ס'אַטעמט מיט באַגינען.
„זײַ געזונט, מיר מוזן גייען.“
ס'ליגט דער שלייער ווייס, ווי שנייען
אויפֿן טיש און ציטערט, ציטערט.

און ביים שיין פֿון מאַרגנשטערן
שטייט דאָס מיידל פֿאַרן שפיגל
און ס'פֿאַכעט קיל דער שלייער
מיט צוויי ווייסע טויטע פֿליגל.

Die Ballade vom Brautschleier

Mitternacht hat angefangen
Mit zwölf scharfen schwarzen Schlägen;
Weint die Braut, das bleiche Mädchen:
»Wer wird meinen Schleier spinnen?
Ach, mein Garn ist ausgegangen!«

Öffnet sich die Türe leise:
Sieben stille alte Frauen
Hinken in den Raum; die Augen
Sind wie Abend anzuschauen:
»Laß nicht deine Tränen rinnen!
Wollen dir zum Schleier spinnen
Unsre silberweißen Haare!«

Weben krumme Greisenfinger
Weiße Haare in den Schleier;
Funkeln ihre dunklen Augen
Rätselhaft in kühlem Feuer,
Fällt ein Schatten auf die Scheiben
Wie von einem fremden Wanderer.

Zankt der gelbe Schein des Lämpchens:
Sieben Alte sitzen, spinnen.
Irgendwo rauscht schon ein Flügel,
Atmet es wie Tagbeginnen.
»Lebewohl, wir müssen scheiden!«
Liegt der Schleier weiß und seiden
Auf dem Tisch wie Schnee und zittert.

Und beim Schein des Morgensternes
Steht das Mädchen vor dem Spiegel,
Und es fächelt kühl der Schleier,
Fächeln weiß zwei tote Flügel.

בלאָער פֿלעקן זיך די שויבן.
און די פֿלעקן שפּריצן פֿייער.
און דאָס מיידל וועט אַלץ בלייכער,
ווייס און ווייסער ווי דער שלייער.

Blaue Flecken sind die Scheiben,
Und die Flecken sprühen Feuer:
Immer bleicher wird das Mädchen,
Weiß und weißer wie der Schleier!

Übersetzt von Alfred Margul Sperber

בעל-שם

שטייט דער בעל-שם ביים ראַנד פֿון דאָרף
און זעט: דער אָוונט וויקלט זיַינע שלייערן.
טונקל, און אין דער טונקל בליצן פֿייערן –
אַ גאָלדענע זעונג אויפֿן שוואַרצן טאָרף.

אַ גאָלדענע זעונג אויפֿן פֿאָן פֿון נאַכט.
דרייַ מאָל הייליק. ער פֿאַלט אַנידער אויף די קני,
און טרינקט אויס איר נשמה ווי אַ מעלאָדי
וואָס דער ווינט האָט פֿון ווייטן סטעפּ געבראַכט.

און שיכור פֿון די פֿאַרבן און דעם כישוף,
בלייבט ער נאָך אַ רגע מיט דער נאַכט אַליין,
ביז ס'דעמערט אויף אַ תפֿילה אויף זיין צורה.

און ער לויפֿט דערנאָך צוריק מיט פֿרייד צום ייִשובֿ
אַנקלאַפֿן אויף טונקעלע ווענט די בשורה –
„אַז הייליק איז די וועלט און דרייַ מאָל שיין!“